

היום נלמד בעזרת ה':

בבא בתרא דף לח

(בעמ' הקודם)

אמרי נהרדעי, האי מאן וכו': אדם שמכר דקל לחבירו, קנה חבירו את כל הקרקע שמשולי האילן ועד לתהום. והטעם הוא לפי שהוא קנה את האילן בשביל פירותיו, והאילן יונק מהקרקע הזאת, ואם האילן ימות הוא יטע אילן אחר במקומו. והחידוש הוא שהמוכר לא יכול לחפור תחת האילן אפילו מתחת לאלף אמה, לפי שמתחת האילן ועד לתהום שייך לחבירו שקנה את האילן. ולמרות שהוא מכר לו רק דקל בודד והדין הוא שאם מכר פחות משלושה אילנות לא מכר את הקרקע, כאן מדובר בקרקע שתחת האילן, והדין הנ"ל נאמר לגבי הקרקע שסביבות האילן.

קושיא: מתקיף לה רבא: מדוע הוא קנה את הקרקע שתחת האילן? והרי אם הדין הוא שהמוכר פחות משלושה אילנות לא מכר את הקרקע, הרי שלא מכר את הקרקע כלל (= בין הקרקע שסביב ובין הקרקע שתחתיו)! ועל מה שאמרנו שהטעם הוא לפי שהוא קנה את האילן בשביל פירותיו והאילן יונק מהקרקע הזאת, הרי המוכר יכול לטעון לו בדרך משל - 'מכרתי לך כרכום שרגילים למוכרו כשהוא עדיין מחובר לקרקע ולאחר שנגמר גידולו עוקרים אותו, ואין הקונה יכול לטעת כרכום אחר במקומו'. והנמשל - 'מכרתי לך רק את האילן עבור פירותיו ולא מכרתי לך כלל את הקרקע, אלא הרשיתי לך להשאיר את האילן על הקרקע שלי כל עוד הוא זקוק לקרקע, אבל לאחר שהוא התייבש הרי שהוא כבר לא צריך את הקרקע, וא"כ אין הקרקע שתחתיו שייכת לך'.

אלא אמר רבא: מדובר כאן שהקונה טוען למוכר 'מכרתי לי את האילן וגם את הקרקע שתחתיו כדי שאוכל לטעת אילן אחר במקומו אם הוא יתייבש, והיה לי שטר על המכירה, אלא שכבר אכלתי שני חזקה ולכן לא שמרתי את השטר', וא"כ הוא נאמן מחמת שטוען שיש לו חזקה ואין זה דומה למכירת כרכום.

אמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי: אם הוא נאמן לטעון כך, א"כ מה יעשה אדם שמכר לחבירו דקל עבור פירותיו (= שמוכר לו את הדקל רק כדי שיוכל לאכול ממנו פירות) שהדין הוא שלא מכר לו את הקרקע, והרי חבירו יטען לו שהוא קנה ממנו גם את הקרקע וכבר אכל שני חזקה, והוא נאמן, ובעל הקרקע יפסיד שלא כדן.

איבעי ליה למחויי: ענה לו רב אשי - עליו למחות בו בתוך שלוש שנים כדי שידעו שהוא לא מכר לו את הקרקע, ואם מחה בו, על חבירו לשמור את השטר ולא יוכל לטעון שהוא אבד.

דאי לא תימא הכי: שאם לא תאמר שאפשר למחות בו רק על הקרקע (ולהודות שהפירות שייכים לחבירו), א"כ איך יתכן שחכמים תיקנו את 'משכנתא דסורא'? כלומר אדם יכול להלוות לחבירו עשר מנה ולקחת ממנו את השדה שלו במשכון, ולאכול מפירותיה במשך עשר שנים עבור החוב, ואח"כ מחזיר לו את השדה, וכותבים שטר שכתוב בו 'כשיושלמו השנים האלה תצא הקרקע הזאת ללא כסף' (= שלאחר שהמלווה יאכל פירות במשך עשר שנים תחזור השדה ללווה ללא שהוא יצטרך לשלם עליה). ואם תאמר שאי אפשר למחות רק על הקרקע, נמצא שהמלווה יוכל להחביא את שטר המשכנתא לאחר שלוש שנים שהוא החזיק בקרקע, ויטען שהוא קנה אותה מהלווה והוא יהיה נאמן, שהרי הלווה לא יוכל למחות רק על הקרקע, וזה הרי אי אפשר לומר שחכמים תיקנו דבר שמביא לידי הפסד שלא כדן (= שהלווה יפסיד את הקרקע שלו), אלא בהכרח שאפשר למחות רק על הקרקע! ועל הלווה למחות במלווה בתוך השלוש שנים, ואם לא מחה יפסיד.

הכא נמי: וגם כאן לגבי המוכר דקל עבור פירותיו היה עליו למחות בו בתוך שלוש שנים.

משנה: שלש ארצות לחזקה: שלוש ארצות בארץ ישראל חלוקות זו מזו לעניין חזקת שלוש שנים, 1. יהודה. 2. עבר הירדן. 3. הגליל. **המשנה מבארת:**

היה ביהודה והחזיק בגליל: אם בעל הקרקע היה ביהודה והקרקע שלו נמצאת בגליל, והחזיק בה אדם שלוש שנים, אין זו חזקה, לפי שאין השיירות מצויות מזו לזו ואין מי שיספר למחזיק שבעל הקרקע מחה בו, וא"כ הוא לא יזהר לא לאבד את שטרו, וכיון שבעל הקרקע אינו יכול למחות לכן אפילו אם לא מחה לא הפסיד,

ועל המחזיק לשמור את השטר שלא יאבד. וכן הדיון אם בעל הקרקע היה בגליל והקרקע שלו נמצאת ביהודה.

אינה חזקה עד שיהא עמו במדינה אחת: כגון שבעל הקרקע היה בעיר אחת יהודה והקרקע שלו נמצאת בעיר אחרת ביהודה, והחזיק בה אדם שלוש שנים, הרי זו חזקה.

אמר רבי יהודה: רבי יהודה חולק על ת"ק וסובר שהיה בגליל והחזיק ביהודה הרי זו חזקה, ואפילו אם בעל הקרקע היה ב'אספמיא' שהוא מקום המרוחק מארץ ישראל במרחק של מהלך שנה, וחבירו החזיק בקרקע שלו שנמצאת בארץ ישראל, הרי זו חזקה, שהטעם שאמרו שחזקה היא במשך זמן כ"כ ארוך של שלוש שנים, היא כדי שיעור שבעל הקרקע נמצא באספמיא, וחבירו מחזיק בקרקע שלו במשך שנה ובאותה שנה יוצא קול שהוא מחזיק בקרקע שלו, ובשנה השניה ילכו לאספמיא להודיע לו על כך, ובשנה השלישית הוא יבוא לכאן וימחה.

נמצא שלדעת רבי יהודה הסיבה שחזקה היא שלוש שנים אינה משום שעד שלוש שנים אדם נזהר לשמור את השטר, אלא הסיבה היא כדי שיהא באספמיא ויחזיק וכו'. ולשיטתו טעם החזקה הוא לפי שאדם לא מניח לאחרים להיכנס לקרקע שלו ולאוכלה ללא רשותו אפילו לא לשעה אחת, אלא שהאריכו את הזמן לשלוש שנים משום שלפעמים הוא נמצא במקום רחוק, אבל אם הוא נמצא כאן בעיר והוא רואה שחבירו נכנס לקרקע שלו ואוכל בה והוא שותק, הרי זו חזקה מיד.

גמרא: מאי קסבר ת"ק, אי קסבר מחאה שלא בפניו הויא מחאה: אם הוא סבר שבעל הקרקע יכול למחות אפילו שלא בפני המחזיק, כגון שמחה בפני שני אנשים, וזוהי מחאה כיון ש'חברך חברא אית ליה' ובסופו של דבר הוא ישמע שמחו בו, ולכן ת"ק אמר במשנה 'עד שיהא עמו במדינה אחת', שכיון ששניהם נמצאים במדינה אחת הרי זו מחאה אפילו אם שניהם לא נמצאים בעיר אחת, א"כ קשה שאפילו היה ביהודה והחזיק בגליל תועיל המחאה, ומדוע ת"ק אמר שהוא לא ישמע את המחאה?

אי קסבר מחאה שלא בפניו לא הויא מחאה: ואם הוא סובר שצריך למחות בפני המחזיק, ולכן אם היה ביהודה והחזיק בגליל אינה חזקה כיון שלא מחה בפניו והוא בכלל לא שמע שמחה, א"כ אפילו אם בעל הקרקע היה ביהודה והקרקע שלו נמצאת בעיר אחרת שביהודה וחבירו החזיק בה לא תועיל המחאה, כיון שהיא לא

בפניו, ומדוע ת"ק אמר שאם הוא נמצא עמו במדינה אחת זוהי מחאה, והרי הוא לא מחה בפניו?

א"ר אבא בר ממל אמר רב: באמת ת"ק סובר שיכול למחות אפילו שלא בפניו, ומשנתנו עוסקת בשעת חירום שיש מלחמה בין יהודה וגליל ואין השיירות מצויות מזו לזו, ואם הוא ימחה לא תגיע מחאתו לאוזני המחזיק, ולכן מחאתו אינה מחאה, וכיון שמחאתו אינה מחאה לכן מה שחבירו מחזיק בקרקע אינה חזקה, שהטעם של חזקה ג' שנים היא משום שהמחזיק יכול לטעון למערער 'מדוע לא מחית בתוך השלוש שנים?' אבל כעת אינו יכול לטעון זאת שהרי לא יכל למחות לפי שמחאתו אינה מחאה.

שאלה: ומ"ש יהודה וגליל דנקיט? ולכאורה מדוע משנתנו כתבה דווקא 'יהודה וגליל', והרי אם מדובר בשעת חירום כך יהיה הדין בכל הארצות, והיה על המשנה לומר 'כל הארצות חלוקות לעניין חזקה בשעת חירום'.

תשובה: הא קא משמע לן: המשנה באה להשמיע לנו שיהודה וגליל תמיד נחשבים ל'שעת חירום' ואפילו בזמן שלום, לפי שאין השיירות מצויות ביניהם.

*

אמר רב יהודה אמר רב אין מחזיקין בנכסי בורח: אדם שברח ממקומו (בגלל תביעות ממון שיש עליו), ובא אדם אחר והחזיק בנכסיו שלוש שנים, אין זו חזקה. כך אמר רב יהודה בשם רב. והטעם, כי רב סובר שהמחאה של בעל הנכס צריכה להיות דוקא בפניו של המחזיק, ומכיון שהבורח לא יכול למחות בפני המחזיק ממילא החזקה של המחזיק אינה 'חזקה'. (דהיינו, רב סובר כרבי יהודה במשנה, שהחזקה מתבססת על כך שאדם שמשתלטים לו על הבית אינו שותק לרגע אחד ומיד הוא בא למחות, ואם הוא לא מחה, זו הוכחה שהוא באמת מכר את הבית שלו למחזיק. ולפי זה, אדם שבורח ואינו יכול למחות, אין החזקה מוכיחה כלום).

כי אמריתיה קמיה דשמואל אמר לי - וכי למחות בפניו הוא צריך?: רב יהודה ממשיך ואומר - לאחר פטירת רב הלכתי ללמוד אצל שמואל ואמרתי לפניו את דברי רב, ושמואל חלק עליהם באומרו וכי הבורח צריך למחות בפני המחזיק? ומכיון שהוא לא צריך למחות בפניו, היה עליו למחות בפני שנים במקום שהוא שם, והיה הדבר מתגלגל לאוזניו של המחזיק. ומכיון שהוא יכול למחות במחזיק, ממילא

החזקה של המחזיק נחשבת חזקה (כי מכיון שלא מחה בו גילה בדעתו שהבית באמת כבר אינו שלו).

קושיא: **ורב מאי קמ"ל מחאה שלא בפניו לא הויא מחאה? והאמר רב מחאה שלא בפניו הויא מחאה:** האם יתכן שרב בא להשמיע לנו שמחאה שלא בפניו לא הויא מחאה? והרי רב בעצמו אמר בפירוש דברי המשנה שמחאה שלא בפניו כן הויא מחאה (כמובא למעלה)!

תירוץ: **רב טעמא דתנא דידן קמפרש וליה לא סבירא ליה:** מה שאמר רב שמחאה שלא בפניו הויא מחאה, זהו רק לפרש את דברי התנא קמא של המשנה. אמנם רב עצמו סובר שמחאה שלא בפניו לא הויא מחאה. (ורב סובר כרבי יהודה שמחאה שלא בפניו לא הויא מחאה).

לשון אחר בדברי רב:

ואיכא דאמרי: שרב אמר להיפך, מחזיקים בנכסי בורח. משום מחאה שלא בפניו כן הויא מחאה. ואם כן בהכרח שגם חזקה שלא בפני הבעלים הויא חזקה. שהרי מדוע מחאה שלא בפני המחזיק הויא מחאה? כי השיירות מצויות בין שני המקומות ו'חברך חברא אית ליה' (= לחברך יש חבר) והשמועה עוברת מפה לאוזן עד המחזיק. ואם כן אותו הדבר לכיוון ההפוך, הבעלים לא יכול לטעון לא ידעתי שהאיש מחזיק בקרקע שלי, כי השיירות מצויות והשמועה עברה מפה לאוזן עד הבורח, ומכיון שהוא לא מיחה במקומו הוא הפסיד לעצמו.

וכשרב יהודה אמר זאת לפני שמואל, אמר לו שמואל - פשיטא וכי הבעלים צריך למחות בפניו של המחזיק? והרי מחאה שלא בפניו הויא מחאה.

קושיא: **ורב מאי קמ"ל מחאה שלא בפניו הויא מחאה? והא אמרה רב חדא זימנא:** מה בא רב להשמיע לנו במה שאמר 'מחזיקים בנכסי בורח' דהיינו שמחאה שלא בפניו הויא מחאה? והרי הוא כבר אמר זאת על דברי המשנה כנ"ל (ומסתמא כך הוא סובר בעצמו).

תירוץ: **אלא הא קמ"ל דאפי' מיחה בפני ב' שאין יכולין לומר לו, הויא מחאה:** רב בא לחדש שאפילו אם הבורח מחה על החזקה בפני שניים שלא יגיעו למקום של המחזיק, כגון שהם חייגרים ואינם יכולים ללכת, או שהם הולכים למדינה אחרת, ככל אופן זו מחאה. משום ש'חברך חברא אית ליה' והשמועה עוברת מאדם לאדם עד מקומו של המחזיק.

אמנם שמואל חולק על רב, כדלהלן.

דאמר רב ענן לדידי מפרשא לי מיניה דמר שמואל: שמעתי משמואל שדוקא אם מיחה בפני שני בני אדם שיכולים לומר למחזיק את המחאה, היא מחאה. אמנם רב סובר שגם כשאינם יכולים לומר לו היא מחאה, כי חברך חבא אית ליה וחבא דחברך חבא אית ליה.

אמר רבא הלכתא (א.) אין מחזיקין בנכסי בורח (ב.) ומחאה שלא בפניו היא מחאה. קושיא: תרתי?: והרי שתי ההלכות סותרות זו את זו! כי אם אין מחזיקים בנכסי בורח, בהכרח שמחאה שלא בפניו לא היא מחאה. ואם מחאה שלא בפניו כן היא מחאה, מדוע אין מחזיקים בנכסי בורח?

תירוץ: לא קשיא כאן בורח מחמת ממון כאן בורח מחמת מרדין: רבא מדבר על אדם שבורח מחמת 'מרדין' כלומר שהוא רצח גוי, ואז הוא מפחד למחות על החזקה במקום שהוא ברח לשם, מחשש שמא ירדוף אחריו גואל הדם ויהרוג אותו. אך באמת ההלכה היא שמחאה שלא בפניו היא מחאה, ולכן הבורח מחמת עסקי ממון חייב למחות במקומו, כי הוא לא חושש שירדפו אחריו, מכיון שהוא אנוס ואין לו מה לשלם אין להם טעם לרדוף אחריו.

*

שאלה: היכי דמי מחאה: איך נעשית מחאה שלא בפניו?

תשובה: **אמר רב זביד - 'פלניא גזלנא הוא' לא היא מחאה, 'פלניא גזלנא הוא דנקיט לה לארעאי בגזלנותא ולמחר תבענא ליה בדינא' היא מחאה:** אם הוא אמר לשניים 'פלוני הוא גזלן' אין זו מחאה. כי כשהמחזיק ישמע שכך הוא אמר עליו, הוא יחשוב שהוא קורא לו גזלן בגלל דברים אחרים ואין לזה קשר לשדה שהוא קנה ממנו, ואם כן הוא לא יזהר לשמור את שטר המכירה כדי שתהיה לו הוכחה על הקנייה.

אלא עליו לומר להם 'פלוני הוא גזלן' כי הוא מחזיק בקרקע שלי בגזלנות ובעתיד אני אתבע אותו בדיון על כך'. [הרשב"ם מציין שגם אם לא יאמר את סוף המשפט 'ולמחר אתבע אותו בדיון' זו מחאה המועילה].